

Консультація спеціаліста: інфекційні хвороби

ІМУНІЗАЦІЯ: про що потрібно пам'ятати

Мабуть, жодна міра медико-санітарної профілактики не є більш ефективною за вартістю, ніж імунізація. Щороку імунізація дозволяє запобігати від 2 до 3 млн випадків смерті від дифтерії, правця, кашлюку та кору.

Розширення доступу до імунізації є найважливішою умовою досягнення Цілей в галузі сталого розвитку (ЦСР). Вакцинації не тільки дозволяють запобігати стражданню і смерті від таких інфекційних хвороб, як пневмонія, діарея, кашлюк, кір і поліомієліт, а й допомагають створити умови для просування національних пріоритетів, зокрема освіти та економічного розвитку.

Унікальна цінність вакцин стала головною причиною розробки Глобального плану дій щодо вакцин – рамкової програми щодо запобігання до 2020 року мільйонам смертей від хвороб, які можна попередити за допомогою вакцин. План спрямований на зміцнення планової імунізації; прискорення боротьби з хворобами, які можна попередити за допомогою вакцин, починаючи з першої важливої віхи – викорінення поліомієліту; впровадження в практику нових вакцин і стимулювання наукових досліджень і розробки нового покоління вакцин і технологій.

**SPECIALISED
MEDICAL
CONSULTATION
INFECTIOUS
DISEASES**

Основні факти

1. Імунізація дозволяє запобігати стражданню, інвалідності і смерті від хвороб, які можна попередити за допомогою вакцинації, включаючи рак шийки матки, дифтерію, гепатит В, кір, коклюш, пневмонію, поліомієліт, ротавірусну діарею, краснуху та правець.
2. Показник глобального охоплення вакцинацією встановився на 86%, без значних змін за останній рік. За оцінками в 2015 році 116 млн (приблизно 86%) дітей у віці до одного року були вакциновані трьома дозами вакцини проти дифтерії–правця–кашлюку (КДС3). Ці діти захищені від інфекційних хвороб, які можуть мати серйозні наслідки, такі як страждання, інвалідність або смерть.
3. Рівні використання нових і недостатньо широко застосовуваних вакцин зростають.

4. Півтора мільйона випадків смерті можна було б запобігати шляхом поліпшення глобального охоплення імунізацією.
5. За оцінками 19,5 мільйона дітей у світі, як і раніше, страждають від браку базової вакцинації.
6. В галузі наукових досліджень і розробки вакцин досягнуто значних успіхів. У кількох країнах була ліцензована нова вакцина проти Денге, а в 2018 році в трьох африканських країнах буде апробована перша вакцина для захисту дітей від малярії. Також збільшилася кількість вакцин, які перебувають в розробці на стадії клінічних випробувань.
7. Завдяки імунізації майже ліквідовано епідемії менінгіту А в Африці. Менінгіт А – інфекція, яка може викликати тяжке ураження мозку і нерідко закінчується смертельним результатом. Відтоді як у грудні 2010 році в Африці почала застосовуватися вакцина проти менінгіту А, масові кампанії вакцинації дозволили поставити під контроль і практично елімінувати захворюваність на смертельно небезпечний менінгіт А в 26 африканських країнах так званого «менінгітного пояса». В даний час вакцина впроваджується в національні програми планової імунізації.
8. Регіон країн Америки оголошений вільним від кору. З 2016 року Американський регіон ВООЗ став першим у світі регіоном, в якому було еліміновано кір. Це досягнення – результат 22 років роботи і масової вакцинації населення країн Америки проти кору, вірусного паротиту і краснухи.
9. Світ як ніколи близький до викорінення поліомієліту. З 2016 року в результаті поліомієліту було паралізовано менше дітей, ніж будь-коли, а поширення вірусу обмежується кількома районами Пакистану, Афганістану та Нігерії. Є підстави говорити про те, що з трьох штамів дикого поліовірусу вже еліміновано два. Індія і весь регіон країн Південно-Східної Азії ВООЗ були оголошені вільними від поліомієліту, а спалахи, що почалися в 2013–2014 рр. на Близькому Сході і в районі Африканського Рогу, були зупинені.
10. З 2016 року в регіоні Південно-Східної Азії ВООЗ був елімінований правець матерів і новонароджених. Регіон, де живе майже чверть населення світу, другим із шести регіонів ВООЗ після Європейського регіону домігся елімінації правця матерів і новонароджених.
11. Вакцини служать першою лінією захисту від стійкості до протимікробних препаратів. За допомогою вакцин можна обмежити поширення стійкості до антибіотиків. Глобальне зростання захворюваності, спричинене бактеріями зі стійкістю до лікарських засобів у результаті надмірного використання антибіотиків та зловживання ними, є серйозною проблемою громадської охорони здоров'я. Вакцинація людей і тварин є дуже дієвим способом зупинити їх інфікування і тим самим виключити потребу в антибіотиках. Підвищення ефективності застосування вакцин і розробка нових вакцин є важливими способами боротьби зі стійкістю до антибіотиків і скорочення числа захворювань і випадків смерті, які можна попередити.

Охоплення імунізацією у світі (2015 рік)

Протягом останніх років глобальне охоплення вакцинацією (частка дітей у світі, які отримують рекомендовані вакцини) тримається на одному рівні.

Бактерія *Haemophilus influenzae type b (Hib)* викликає менінгіт та пневмонію. До кінця 2015 року вакцина проти Hib була введена в 191 країні. Глобальне охоплення трьома дозами цієї вакцини оцінюється на рівні 52%. Рівні охоплення в регіонах варіюють у значних межах. В Америці охоплення оцінюється на рівні 90%, в той час як у регіонах для країн Західної частини Тихого океану і Південно-Східної Азії він становить лише 25% і 56% відповідно.

Hepatitis B є вірусною інфекцією, що вражає печінку. До кінця 2015 року вакцина проти гепатиту В для дітей грудного віку була введена на загальнонаціональному рівні в 185 країнах. Глобальне охоплення трьома дозами вакцини проти гепатиту В оцінюється на рівні 83%, а в регіоні для країн Західної частини Тихого океану – досягає 90%. Крім того, в 96 країнах введена імунізація новонароджених однією дозою вакцини проти гепатиту В протягом перших 24 годин життя, і глобальне охоплення становить 39%.

Вірус папіломи людини – найпоширеніша вірусна інфекція статевих шляхів, може викликати рак шийки матки та інші типи раку, а також гострі конділоми у чоловіків і жінок. До кінця 2015 року вакцина проти вірусу папіломи людини була введена в 66 країнах.

Kip є високоінфекційною хворобою, що викликається вірусом, яка зазвичай супро-

воджується високою температурою тіла і висипом і може призводити до сліпоты, енцефаліту і смерті. До кінця 2015 року 85% дітей отримали 1 дозу протикоревої вакцини до свого другого дня народження, 160 країн включили другу дозу як складову частину в програми регулярної імунізації, 61% дітей отримали 2 дози протикоревої вакцини в рамках національних програм імунізації.

Meningitis A – це інфекція, яка може викликати тяжкі ураження мозку і часто призводить до смерті. До кінця 2015 року, через 5 років після введення вакцини MenAfriVac, розробленої ВООЗ і ПНТЗ, 235 мільйонів осіб з країн африканського континенту, охоплені цією хворобою, пройшли вакцинацію.

Свинка (інфекційний паротит) викликає високоінфекційний вірус, головними ознаками якого є хворобливе набрякання привушних залоз, висока температура тіла, головний біль та біль у м'язах. Цей вірус може призводити до розвитку вірусного менінгіту. До кінця 2015 року вакцина проти свинки була введена на загальнонаціональному рівні в 121 країні.

Пневмококові інфекції включають пневмонію, менінгіт та фебрильну бактеріємію, а також середній отит, синусит і бронхіт. До кінця 2015 року пневмокової вакцина була введена в 129 країнах, рівень охоплення імунізацією досяг 37%.

Поліомієліт є високоінфекційною вірусною хворобою, яка може призводити до незворотного паралічу. У 2015 році 86% дітей грудного віку в світі отримали три дози поліовакцини. Передача поліомієліту, наміченого для глобальної ліквідації, зупинена у всіх країнах, крім двох – Афганіста-

ну і Пакистану. У вільних від поліомієліту країнах відбуваються випадки ввезення вірусу, і всі країни, особливо країни, що переживають конфлікти і нестабільність, будуть піддаватися ризику до тих пір, поки поліомієліт не буде повністю ліквідовано.

Ротавіруси є найпоширенішою причиною тяжких діарейних захворювань серед дітей раннього віку в усьому світі. До кінця 2015 року ротавірусна вакцина була введена в 84 країнах, рівень охоплення цією вакциною досяг 23%.

Краснуха є вірусним захворюванням, що у дітей зазвичай має легкий перебіг, але інфекція на ранніх термінах вагітності може стати причиною смерті плоду або розвитку синдрому вродженої краснухи, що може призводити до ураження мозку, серця, очей і вух. До кінця 2015 року вакцина проти краснухи була введена на загальнонаціональному рівні в 147 країнах, рівень охоплення цією вакциною досяг 46%.

Правець викликають бактерії, що розмножуються за відсутності кисню, наприклад, в брудних ранах або в погано обробленій пуповині. Бактерії виробляють токсин, який може призводити до серйозних наслідків і смерті. До кінця 2015 року вакцина, що запобігає правцю матерів і новонароджених, була введена в 106 країнах. За оцінками в результаті імунізації було захищено 83% новонароджених дітей. Правець матерів і новонароджених залишається проблемою громадської охорони здоров'я в 19 країнах, переважно в Африці та Азії.

Жовта лихоманка – це гостре вірусне геморагічне захворювання, що передається інфікованими комарами. Станом

на 2015 рік вакцина проти жовтої лихоманки була включена в програми регулярної імунізації дітей в 35 із 42 країн і територій, які піддаються ризику жовтої лихоманки (Африка та Америка).

Основні проблеми

У минулому році Стратегічна консультативна група експертів (СКГЕ) визначила 5 факторів для досягнення результатів у забезпеченні охоплення імунізацією:

- якість і використання даних;
- участь місцевих громад;
- полегшений доступ до служб імунізації для маргіналізованих і переміщених груп населення;
- міцні системи охорони здоров'я;
- доступ до вакцин всюди і завжди.

За оцінками в 2015 році в глобальних масштабах 19,4 мільйона дітей грудного віку були охоплені такими послугами регулярної імунізації, як вакцина КДС3. Понад 60% цих дітей живуть у 10 країнах: Ангола, Демократична Республіка Конго, Індія, Індонезія, Ірак, Нігерія, Пакистан, Україна, Філіппіни та Ефіопія.

Моніторинг даних на регіональному рівні має вирішальне значення для сприяння стратам у встановленні пріоритетності та адаптації стратегій і оперативних планів для заповнення прогалів в галузі імунізації та охоплення всіх людей життєво необхідними вакцинами.

Діяльність ВООЗ

ВООЗ працює з країнами і партнерами над поліпшенням глобального охоплення

вакцинацією, в тому числі шляхом проведення ініціатив, прийнятих на Всесвітній асамблеї охорони здоров'я в травні 2012 року.

Глобальний план дій щодо вакцин

Глобальний план дій щодо вакцин (ГПДВ) є дорожньою картою для запобігання мільйонам випадків смерті шляхом забезпечення більш справедливого доступу до вакцин. Метою країн є забезпечення до 2020 року охоплення вакцинацією на рівні $\geq 90\%$ в масштабах всієї країни і $\geq 80\%$ в кожному районі. У той час як ГПДВ повинен сприяти прискоренню боротьби з усіма хворобами, які можна попередити за допомогою вакцин, першим кордоном є ліквідація поліомієліту. Метою плану є також сприяння в проведенні наукових досліджень і розробок наступного покоління вакцин.

План був розроблений численними зацікавленими сторонами – установами ООН, урядами, глобальними організаціями, партнерами в галузі розвитку, фахівцями охорони здоров'я, вченими, виробниками і громадським суспільством. ВООЗ докладає зусиль для підтримки регіонів і країн в адаптації ГПДВ для здійснення.

У квітні 2015 року ВООЗ попередила про те, що темпи просування до 5 із 6 цілей ГПДВ недостатні і що достатній прогрес спостерігається лише на шляху до однієї мети – впровадження недостатньо широко застосовуваних вакцин. Цей висновок був заснований на доповіді про незалежну

оцінку, проведену Стратегічною консультативною групою експертів (СКГЕ) щодо імунізації.

ГПДВ рекомендує 3 основні кроки для заповнення прогалин у галузі імунізації:

- об'єднати імунізацію з іншими службами охорони здоров'я, такими як післяродова допомога матерям і новонародженим;
- зміцнити системи охорони здоров'я, щоб вони могли проводити вакцинацію навіть під час криз;
- забезпечити доступ до вакцин та їх прийнятність за вартістю для всіх людей.

Всесвітній тиждень імунізації

Щорічно в останній тиждень квітня ВООЗ і партнери проводять Всесвітній тиждень імунізації. Його метою є прискорення дій з підвищення обізнаності та попиту на імунізацію і поліпшення служб із доставки вакцин з тим, щоб всюди можна було забезпечити захист людей від смертельних хвороб.

З 2016 року кампанія проводилася під глобальним гаслом «Заповнимо прогалини в галузі імунізації» і була сфокусована на імунізації для всіх людей протягом життя. Більше 180 країн провели різноманітні заходи, такі як кампанії імунізації, семінари, круглі столи та кампанії з інформування громадськості. Тема кампанії в підтримку Всесвітнього тижня імунізації 2017 року: «Вакцини приносять результат!»

*Підготовлено за матеріалами
<http://www.who.int>*